

ніттям. Також тут непогано збереглися аборигени фауни безхребетних тварин.

Для відтворення і розширення видового складу рибних ресурсів, особливо осетрових, створюються штучні нерестовища та проводяться експерименти по впровадженню марікультури [2].

Отже, Азовське море має надзвичайно великий ресурсний потенціал. Але внаслідок антропогенних впливів, які були спричинені бурхливим розвитком промисловості, туристично-рекреаційної діяльності та надмірним господарським виснаженням, його біорізноманіття зазнало чималої деградації.

На сьогоднішній день Азовського моря потребує охорони та відтворення шляхом створення заповідних територій та акваторій, впровадження ресурсозберігаючих та ресурсовідновлювальних господарських програм, зниження промислового впливу.

Література

1. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал — <http://portal.rada.gov.ua>
2. Географічна енциклопедія України: в 3-х томах / Редколегія: О. М. Маринич (відпов. ред.) та ін. — К.: «Українська радянська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1989.-Т.1: А-Ж.- 416 с.
3. Демченко В.А. Іхтіофауна акваторий Азово-Сивашского національного природного парка / В.А. Демченко.// Вісник Запорізького національного університету. — 2011. — № 1. — с. 32-37
4. Енциклопедія українознавства: У 10-х томах. / [Головний редактор Володимир Кубійович]. — Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1954—1989. — Т. 5. — 1954-1989. 1641 с.
5. Конвенція про біологічне різноманіття — [www.un.org / Russian / document / convents / biodiv.htm](http://www.un.org/Russian/document/convents/biodiv.htm)
6. Мягченко О.П. Основи екології / Мягченко О.П. — Київ: Центр учбової літератури, 2010. — 312 с.
7. Проблемы и перспективы Черноморско-Азовского бассейна. Научно-популярный сайт о флоре и фауне Азовского и Черного морей — <http://www.ponticus.ru/>
8. Україна інкогніта. Подорожі, невідомі та заповідні місця України. — <http://ukrainaincognita.com/pryroda/zapovidnyky/kazantypskyi-pryrodni-zapovidnyk>

ВИДОВИЙ СКЛАД ТА БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОНІЖОК ОКОЛИЦЬ МІСТА ПОЛТАВИ

Таран М.І.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

Метою цієї розвідки є дослідження, узагальнення та доповнення існуючих даних про видовий склад, біолого-екологічні особливості і розподіл багатоніжок (надклас *Myriapoda*) на території околиць міста Полтави, оскільки, на нашу думку, це питання в Україні в цілому вивчено недостатньо.

В основу дослідження покладено спостереження за різними представниками надкласу *Myriapoda* в околицях міста Полтави. Протягом періоду спостереження (квітень — вересень 2012 року) нами було виявлено чотири види, які відносяться до двох класів.

До цього надкласу відносять наземних членистоногих, які мають тіло, виразно розділене тільки на 2 відділи — голову і витягнутий тулуб, майже всі членики якого забезпечені кінцівками. Тварини уникають сухості і прямих сонячних променів; вночі або за сильних дощів покидають свої укриття у

пошуках їжі. Переважна кількість видів — фітофаги, харчуються відмерлими рештками рослин, гнилою деревиною, опалим листям, корою тощо (*Archiboreoiulus pallidus*). Але зустрічаються види-хижаки, які активно полюють на дрібних членистоногих і навіть дрібних хребетних (*Scolopendra cingulata*, *Scutigera coleoptrata*).

Клас Chilopoda (Губоногі):

1. Кістянка звичайна (*Lithobius forficatus*) — хижак, досить часто зустрічається в лісах Європи; вид освоїв міські ландшафти і мешкає у містах, наприклад, під фундаментом будинків. Вдень вона ховається в укритті, наприклад, в лісовій підстилці або гнилій деревині, а вночі виходить на поверхню ґрунту на полювання.

У кістянки налічується 35-49 сегментів тіла. Має широкі членики тіла, 15 пар міцних ніг і довгі вусики. Очі розташовані з боків. В основному харчується комахами, павуками, але може і черв'яками, і ногохвістками. Кістянка активна при досить низькій температурі, що дає їй можливість полювати на великих комах, які в цей час нерухомі, наприклад, на великих гусениць ранньою весною [1].

2. Сколопендра кільчаста (*Scolopendra cingulata*) — широко розповсюджена в південній Європі і країнах Середземноморського басейну, включаючи Іспанію, Францію, Італію, Грецію, Україну, Туреччину.

Золотисто-жовті сколопендри довжиною 10-15 см. — мешканці лісової підстилki, ґрунтового ярусу темних, кам'янистих і сирих місць. Один із найдрібніших представників родини *Scolopendridae*. Швидко бігає і досить агресивна багатоніжка, хижак. Споживає майже будь-яку тварину їжу, яка не більше його самого за розміром, від комах до дрібних ящірок. Переважно активність проявляють вночі [1].

3. Мухоловка або скутигера (*Scutigera coleoptrata*). Була виявлена в житловому будинку. Доросла особина сягає в довжину 35-60 мм. Колір тіла — жовтуватого-сірий або коричневий з трьома червонувато-фіолетовими або синюватими смугами вздовж тіла, ноги також смугасті. Тіло сплюснуте, розділене на 15 сегментів, у кожному з яких є пара ніг. Остання пара ніг — найдовша (у самок може вдвічі перевищувати довжину тіла) і схожа на вусики. Перша пара ніг перетворилася в ногощелепи для захоплення їжі та захисту. На кожній стороні голови розташовані складні добре розвинені фасеточні очі. Вусики мухоловки дуже довгі, складаються з п'ятисот-шестисот сегментів.

Мухоловка — тварина хижа, полює на мух, тарганів, термітів, павуків, бліх, міль та інших дрібних членистоногих. Вони вбивають свою здобич шляхом впорскування отрути. Скутигера активна і вдень, і вночі. У порівнянні з іншими багатоніжками рухається дуже швидко, розвиваючи швидкість до 40 см в секунду. Під час руху вона піднімає тулуб на довгих ногах. У неї відмінний зір, що при її швидкості робить її відмінним мисливцем. Вона часто сидить на стінах будинків і сараїв, де переслідує мух, цвіркунів та інших комах [1].

Клас Diplopoda (Двопарноногі):

1. Ківсяк європейський (*Archiboreoiulus pallidus*) — дрібні за розміром тварини, довжина яких не переважає 30 мм. Тулуб складається зі значної кількості сегментів, кожен з яких несе по 2 пади дрібних ніжок. Форма тіла — витягнута, дещо сплюснута в дорсо-вентральному напрямку. Забарвлення — чорне або темно-сіре. Вусики кріпляться по бокам голови в антенальних ямках. Вони короткі, дещо булавовидні, восьмичленні, вкриті чутливими волосками. Є пара добре розвинених фасеткових очей. На голові також є так звані темешварові органи, функція яких досі не з'ясована. Тельсон складається з кільцеподібної частини, що закінчується спіральним відростком (хвостиком), з непарної анальної пластинки та двох анальних лопатей.

Харчуються ківсяки переважно відмерлою рослинною органікою. Вони є мешканцями лісової підстилki. Вдень проявляють низьку активність, ховаю-

чись під опалим листям, під стовбурами дерев, камінням, в густій траві на затінених місцевостях. Найбільшу активність проявляють в присмерковий години і вночі. Також активні під час сильних злив [2].

За час дослідження на території міста Полтава та його околиць було виявлено 4 видів багатоніжок. Їх поширення напряму пов'язане з природними лісовими масивами та штучними лісовими насадженнями (парки, сквери, плодові сади тощо). Також було виявлено один вид-синантроп, який мешкає безпосередньо в людських житлах (*Scutigera coleoptrata*).

Література

1. Залеская Н.Т. Определитель иноногожек-косянок СССР / Н. Т. Залеская. — М.: Наука, 1978. — 211с.
2. Лошкина И.Е. Определитель двупарноногих многоножек Diplopoda равнинной части Европейской территории СССР / И. Е. Лошкина. — М.: Наука, 1969. — 77 с.

БИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И ПОВЕДЕНИЕ СКАКУНА ПОЛЕВОГО (*CICINDELA CAMPESTRIS* LINNAEUS, 1758) В ИНСЕКТАРИУМЕ И ЕСТЕСТВЕННЫХ МЕСТОБИТАНИЯХ

Тертышник Е.И.¹, Паляница А.В.²

¹Частная школа «Чарівний світ», г. Полтава

²Полтавский национальный педагогический университет
имени В.Г. Короленко

Согласно современным взглядам на место скакунов в системе органического мира, скакун полевой имеет следующее систематическое положение:

- надсемейство CARABOIDEA;
- семейство Carabidae;
- триба Cicindelini;
- род *Cicindela* Linnaeus, 1758;
- *Cicindela campestris* Linnaeus, 1758 [2].

Ареал вида включает умеренный и субтропический пояса восточного полушария (от Полярного круга до Средиземного моря и от берегов Атлантического океана до Урала). Изредка встречается в горах Средней Азии и в Сибири (вплоть до Забайкалья), где образует отдельные подвиды и формы [8]. Распространен по всей территории Украины [3].

Материалом для публикации послужили наблюдения за скакуном полевым в естественных биотопах и в условиях инсектариума. В лабораторных условиях наблюдалась часть жизненного цикла насекомого от имагинальной стадии до личиночной.

Встречается скакун полевой на открытых местностях. Активен в жаркую и сухую погоду при температуре воздуха 20-30°C. В результате наблюдений выявлена зависимость активности имаго скакунов от температуры. При повышении температуры воздуха до 30°C активность возрастала. Предпочитает места обитания с рыхлой почвой и средним травостоем.

Тело жука ярко-зеленого цвета, встречаются особи коричневого или салатного оттенка. По бокам тела иногда встречаются мелкие пятна. Усики тонкие, сравнительно короткие, нитевидные. Мандибулы крупные, мощные, хорошо заметные. Ноги длинные, тонкие, бегательного типа. На лапках имеются небольшие, с первого взгляда незаметные, коготки, которые обеспечивают жуку достаточно хорошее сцепление при передвижении по почве и неровным поверхностям. Передвигается взрослый жук довольно быстро (в